

**ӨСВӨР НАСНЫ ХҮНЭЭС ХҮЧИНГИЙН ГЭМТ ХЭРЭГ
ҮЙЛДЭЖ БУЙ ШАЛТГААН НӨХЦӨЛ**
YOUNG CHILDREN COMMIT CRIMES CAUSE CONDITIONS

*Дотоод хэргийн их сургуулийн магистрант,
цагдаагийн хошууч М.Болор*
*Graduate student of the university
of internal affairs, police captain M. Bolor*

Хураангуй: Энэхүү өгүүлэлээр өсвөр насны хүний зүгээс үйлдэгдэж хүчиндэх гэмт хэргийн өнөөгийн байдал, урьдчилан сэргийлэх арга зүйг тодорхойлж үнэлэлт дүгнэлт өгч шалтгаан нөхцлийг тайлбарласан.

Abstract: In this article, the current situation and methods of prevention of rape committed by teenagers are determined and evaluated, and the causes and conditions are explained.

Түлхүүр үг: Гэр бүл, боловсрол, хүмүүжил, хараа хяналт, үл хайхрах, хууль, эрх зүй.

Key words: family, education, supervision, law and justice.

Үндэслэл: Монголчууд эрт цагаас хүнээр хүн хийж, хүүхдийг бага наснаас нь зөв төлөвшилтэй, бие хүн болгохоор ардын аман зохиол, үлгэр домог, тууль, зүйр цэцэн үг, оньсого, таавар, ахуй, аж амьдралаараа хүмүүжүүлсээр ирсэн хүүхэд хүмүүжлийн баялаг өв уламжлал түүхтэй улс билээ.

Хүүхэд бүрийн төрлөх араншин өөр өөр байдгаас шалтгаалан хүүхэд хүмүүжлийн олон арга, сурган хүмүүжүүлэх дадлтай байсан нь түүх, шастирт тэмдэглэгдэн үлдсэн байдаг.

Омог хурц, ширүүн төлөвтэй хүүхдийг: Омогтой хүнийг дарлаваас хорсох тул нэр цолоор баясга, атаач хүнд нүүр эс өгвөөс гомдох тул сайхан загна, дээрэнгүй хүнийг хөгжөөвөөс хэрэг гарах тул битгий хэрэгс, ууртай хүнд ширүүн хэлбэл аюул болох тул ухуул гэх мэт хүүхэд бүрийн зан араншинд нийцүүлэн нарийн харьцах аргатай байсан бол мөн хүүхдийг өсөж томрох хэрээр үлгэр дуурайлалтай, бие хүн болгон төлөвшүүлэх зорилгоор хүүхдийг:

-Гашуунаар бүү тэтгэ;

-Амттанаар бүү тэтгэ;

-Өнгөнд бүү шунуул;

-Мөнгөнд бүү шунуул;

-Улай бүү үзүүл;

-Нойронд бүү автуул гэж сурган Гурав настанг хаан мэт дээдэл, таван настанг хатан мэт хайрла, таван наснаас дээш насны хүүхэдтэй харцын ёсоор харьц, арван гурван наснаас дээш хүүхэдтэй найзын ёсоор харьц хэмээн хүүхдийн нас насны онцлогт тохируулан сурган хүмүүжүүлэх ухаанаар харьцаж байсан.

Монголчууд “Хүн болох багаасаа, хүлэг болох унаганаасаа”, “Буруу эрхэлсэн хүүхэд бухын хүзүүнээс ч хатуу” гэж сурган, хүүхдэд багаас нь энэрэл, хайр, халамж тавьж, амьдралын зөв дадал, хэвшилтэй болгож хүмүүжүүлэхийг ардын аман зохиол, зүйр цэцэн үгээр илэрхийлсэн ирсэн. Хүүхдийг зөв биет хүн болгон хүмүүжүүлж, амьдралын зөв дадал зуршилтай болгох нь бүх хүүхэдтэй эцэг эхчүүдийн хуулийн өмнө хүлээсэн үүрэг билээ. 2016

оны 09 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа “Хүүхдийн эрхийн тухай хууль”-ийн 9 дүгээр зүйлд “Хүүхдийн хүмүүжил төлөвшил”-ийн тухай, 10 дугаар зүйлд “Эцэг эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн үүрэг хариуцлага”-ын тухай тодорхой тусгасан байдаг.

Хувьсан өөрчлөгдөж буй нийгэм, мөнгөний хамаарлаас шалтгаалан цаг үеэ даган хүүхэд хүмүүжүүлэх сургаалт үг, сурган хүмүүжүүлэх арга барил орхигдож, мэддээлийн хэт задгай хэрэглээ, эцэг эхийн хайхрамжгүй байдлаас шалтгаалан зөвхөн эд зүйл, хэрэглээг ханган хүүхдээ үл хайрхалт дунд орхиж, хүүхдээс хүссэн эд зүйлээр ханган орхиж байгаагаас хараа хяналтаас гарсан өсвөр насны хүүхдийн гэмт хэрэг үйлдэх болж нийгмийн хөндүүр сэдэв болсоор байна.

Насанд хүрээгүй хүнээс үйлдэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн сэтгэл зүйн шалтгаан нөхцөл олон төрөл байдаг боловч тухайн өсвөр насны сэжигтэн яллагдагч, шүүгдэгчид гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэх үеийн сэтгэл зүйд ар гэрийн амьдрах орчин, эцэг эхгүй хүмүүжих, хайр халамжгүй, хүүхэд наснаас үлдсэн дурасамж, харгис хэрцгий эцэг эхтэй байх нь нөлөөлсөн эсэхийг судлах явдал юм.

ӨНӨӨГИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Өсвөр насны хүний зүгээс үйлдэгдэж буй гэмт хэрэг жил ирэх тусам хэрцгий, хүнлэг бус болж, энэ хэрээр хүчиндэх гэмт хэрэг үйлдэж буй өсвөр насны хүний хэргийн гаралт жил ирэх тусам өсөн нэмэгдэж байна.

Эцэг эх, асран хамгаалагчийн зүгээс үл хайхрах, гэр бүлийн хүчирхийлэл зэрэг шалтгаан, нөхцөлөөс болж хараа хяналтаас холд оршиж, сургууль завсардаж, өөрийн үнэмлэмж буурч, амьдралын бодитой зорилго төлөвлөгөөгүй, ихэнх цагаа гудамжид өнгөрөөх, мөн мэдээллийн хэт задгай хэрэглээ нь өсвөр насны хүнийг бэлгийн эрт харилцаанд татаж байгааг үгүйсгэхгүй бөгөөд өсвөр насны хүний зүгээс үйлдсэн хүчингийн гэмт хэрэг үйлдсэн орчин, цаг хугацаа, шалтгаан нөхцөл нь дийлэнхдээ ар гэрийн хараа хяналт сул, гэр бүлийн хүчирхийлэл дунд өссөн, хэт задгай хүмүүжилтэй зэргээс шалтгаалж байна.

Дээрх хүчин зүйлээс шалтгаалан хүүхэд хэсэг бүлгээрээ нийгмийн сөрөг зан үйлд суралцан, харилцан гэмт зан үйл халдаах байдалд автдаг.

2021 онд насанд хүрээгүй хүнээс үйлдэгдсэн гэмт хэргийн 599 буюу 81.7 хувийг хөнгөн, 134 буюу 18.3 хувийг хүнд гэмт хэрэг эзэлж, 68.9 хувь нь Улаанбаатар хот, 31.1 хувь нь орон нутагт бүртгэгдсэн байна. Үүнээс хүчиндэх гэмт хэрэг үйлдсэн 7,

2022 оны 8 дугаар сар хүртэлх хугацаанд насанд хүрээгүй хүнээс үйлдсэн гэмт хэргийн 744 буюу 85.8 хувь нь хөнгөн, 123 буюу 14.2 хувийг хүнд гэмт хэрэг эзэлж, 73.9 хувь Улаанбаатар хотод, 26.1 хувь орон нутагт үйлдэгдэн бүртгэгдсэн бол хүчиндэх гэмт хэрэг үйлдсэн 8 тохиолдол бүртгэгджээ.

Хорих ялаар шийтгүүлж, хорих ангид хоригдож буй хүүхдүүдийн 80 хувь огт сургуульд суралцаагүйгээс гадна бичиг үсгийн анхан шатны мэдлэгийг дөнгөж эзмшсэн байсан бол 90 хувь нь гэмт хэрэг үйлдэхээс өмнө ямар нэгэн байдлаар сургалт, сургуульд суралцаж байгаагүй.

Судалгаанаас авч үзвэл гэмт хэрэг үйлдсэн хүүхдийн 37 буюу 12.3 хувь сургуульд суралцаагүй, 89 буюу 29.6 хувь бага боловсролтой, 118 буюу 39.3 хувь нь бүрэн бус дунд боловсролтой байлаа.

Цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд 2023 оны эхний 1 сард 3900 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 96 хэргээр буюу 2.4 хувиар буурч, насанд хүрээгүй хүнээс үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 34 бүртгэгдэж, өмнөх оны мөн үеэс 1 хэргээр буюу 3.0 хувиар өсч, нийт хэргийн 0.9 хувийг эзэлж байна.

Насанд хүрээгүй хүнээс үйлдэгдсэн гэмт хэргийн 28 буюу 82.4 хувийг хөнгөн, 6 буюу 17.6 хувийг хүнд гэмт хэрэг эзэлж, 44.1 хувь нь нийслэлд, 55.9 хувь нь орон нутагт бүртгэгдсэн.

Гэмт хэргийн өнгөөр нь авч үзвэл: 9 буюу 26.5 хувь нь хулгайлах, 17 буюу 50.0 хувь нь хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, 4 буюу 11.8 хувь нь залилах, 2 буюу 5.9 хувь нь дээрэмдэх, **1 буюу 2.9 хувь нь хүчиндэх**, 1 буюу 2.9 хувь нь бусад төрлийн гэмт хэрэгт холбогдон шалгагдсан байна¹.

Хүчиндэх гэмт хэрэгт холбогдсон бага насны хүүхдийн талаар Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн ерөнхий газраас 2017-2022 оны байдлаар судалгааг хийсэн байх бөгөөд уг судалгаанд зөвхөн хүчиндэх гэмт хэргийн хохирогчоор Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газарт хандсан судалгаа юм². Уг судалгаанд:

Газар орон	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Улаанбаатар хот	86	137	81	101	140	141
Орон нутаг	109	173	116	112	205	228

Гэвч хүчиндэх гэмт хэрэг үйлдсэн өсвөр насны хүүхдийн талаар судалгааг тэр бүрийд судлаагүй байх бөгөөд энэ төрлийн гэмт хэрэг гэр бүлийн хүрээнд үйлдэгдэн гэр бүлийн гишүүд дарах, нуух байдлаар өнгөрүүлдэгтэй холбоотой байх магадлал өндөр байгаа юм.

Сургалт, хүмүүжлийн тусгай байгууллага 411 дүгээр хорих ангид хорих ял эдэлж буй хоригдол хүүхдүүдтэй ярилцлагын аргаар асуулга явуулахад:

15 настай Б: 5 настай бага настай байхдаа хамаатны ахдаа хүчирхийлүүлж байсан бөгөөд энэ үйл явдал нь тухайн хүүхдийн сэтгэл зүйд толбо болон үлдэж, энэ явдал удаан хугацаанд үргэлжилж, улмаар бага насанд үзэж туулсан бүхнээ өөрийгөө хамгаалах чадваргүй хүнд үзүүлэх, үүнээсээ таашаал авах хүслийг түрүүлэх болсон;

15 настай Б: Зуны амралтаар хөдөө төрөл садны хамаарал бүхий айлд амрахаар очсон, шөнийн цагаар насанд хүрсэн хүмүүсийн дотно харилцааг харснаар тухайн айлын бага насны хүүхдэд бэлгийн хүчирхийлэл үзүүлсэн;

15 настай С: Хойт эцгийн дарамтад бага насаа өнгөрүүлсэн, хойт эцэгтээ зодуулсан, үүнээс үүдэн хонзон авах зорилгоор төрсөн дүүдээ бэлгийн хүчирхийлэл үзүүлсэн;

13 настай Т: Асрах газарт хүмүүжиж байхдаа хамт асрах газар хүмүүжиж байсан хөвгүүдтэй бэлгийн харилцаанд орсон, цэвэр өөрсдийн сонирхлоор орсон гэх;

¹ Цагдаагийн ерөнхий газрын судалгаа

² Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн ерөнхий газрын 2017-2022 оны судалгаа

14 настай Б: Насанд хүрсэн эрэгтэй найзуудын ятгалгаар, тэдний санал болгосноор үеийн охинтой бэлгийн харилцаанд хоорондоо тохиролцоод орсон гэх³;

Мөн хүчиндэх гэмт хэрэг үйлдэж буй өсвөр насны этгээдийн бага насанд авсан сэтгэл зүйн гэмтэл нь нөлөөлөх шалтгаан болдог нь олон олон бодит үйл явдлаас харагдаж байна.

Хүчиндэх гэмт хэрэг үйлдсэн өсвөр насны хүүхдийн сэтгэл зүйн байдлыг судлан үзэхэд эцэг эхийн болон гэр бүлийн хамаарал бүхий хүмүүсийн амьдралын хэв маяг, өдөр тутмын үйл явдал, зан үйлээс шалтгаант байдлаас үүссэн байх магадлал тун өндөр байна.

ӨСВӨР НАСНЫ ХҮНИЙ СЭТГЭЛ ЗҮЙН БАЙДАЛД НӨЛӨӨЛӨХ ХҮЧИН ЗҮЙЛ

Бага наснаас сэтгэл, санаандаа тод авсан үзэгдлээс шалтгаалан мөн туршин үзэх хүсэл, сонирхолд хөтлөгдөн энэ төрлийн гэмт үйлдлийг хийж үзэх хүсэлд автах, донтох байдал бий болж байна.

Өсвөр насанд буюу аливаа зүйлийг олон талаас танин мэдэх насанд үзсэн, мэдэрсэн зүйл сэтгэлд тод үлддэг бөгөөд сэтгэл зүйн хувьд айдас эсвэл, дахин мэдрэх хүслийг төрүүлдэг тухай сэтгэл зүйн онолуудад дурьдсан байдаг.

Жишээлбэл:

Хүүхэд оюун санаа, сэтгэл зүй, бие махбодийн хувьд тодорхой өсөлтийн үе шатуудтай байх бөгөөд тухайн насандаа тохирсон сэтгэл зүйн онцлогтой, хүүхдийн тархи 20 нас хүртэл хөгждөг, үе шатлалтай хүүхдийн хөгжилтэй холбоотойгоор сэтгэл зүй ч мөн хөгжиж байдаг.

Хүүхдийг бүрдүүлж,нөлөөлж, бие хүн болоход гээр бүл, эцэг эхийн хүмүүжил, орчин маш чухал нөлөөтэйг дурддаг бөгөөд хүүдхийн сэтгэцийн хөгжлийн үе шатыг:

I үе шат: Хөдөлгөөний /1 нас/

II үе шат: Мэдрэхүйн хөдөлгөөний /1-3 нас/

III үе шат: Сэтгэл хөдлөлийн /3-12 нас/

IV үе шат: Сэтгэхүйн /10-12 нас/

Сэтгэцийн эмгэг, өөрчлөлтүүдийн ихэнх нь хүүхэд насанд үүсдэг. Тиймээс эцэг эхчүүд хүүхдээ өсгөн хүмүүжүүлэхдээ дараах чадвар, мэдрэмжүүдийг нь хөгжүүлж, суулгаж өгөх нь чухал юм.

Сургуулийн насны үе 6-12 нас: Хүүхэд өмнөө тавьсан санаачлагч эсвэл захирагдсан зан төлөвтэй болох эсэх нь үргэлжлэн хөгжиж байдаг. Идэвх, санаачлагатай байх нь хөдөлмөрч зан чанараар илэрч, ажил хийх дур сонирхол, хүсэл эмэлзэлтэй, тууштай, цөхрөлтгүй оролдлого хийдэг эерэг чанарууд үүсэж төлөвшихөд нөлөөлдөг;

Өсвөр буюу идэр насны үе 12-20 нас: Амьдралын мөчлөгийн бүх үе шатууд дотроос хамгийн чухал үе нь юм. Энэ үе нь ижилсүүлэлт, тодорхойгүй байдал хоёрын аль нэг нь л бүрэлдэн тогтдог. Өсвөр насны хүүхэд “Би хэн бэ, хэнийг дуурайх вэ” гэдэгт хариулт хайдаг. Хэн нэгэн таалагддаг, хүндэлдэг хүнээ үлгэрлэн дуурайж, түүн шиг биеэ авч явах, түүн шиг хувцаслах, бүр түүн шиг ярих гэх мэтээр өөртөө бие хүний тодорхой байдлыг төлөвшүүлдэг.

³ Сургалт, хүмүүжлийн тусгай байгууллага 411 дүгээр хорих ангид хорих ял эдлэж байгаа хүүхдүүдээс авсан судалгаа

Харин ижилсүүлэлтийг шийдвэрлэж чадаагүй, үлгэр, дуурайлал авах хүнгүй бол бие хүний тодорхойгүй байдал төлөвшдөг аж. Тодорхойгүй байдалд орсон хүүхэд:

- Нийгэм, сэтгэл зүйн дараагийн ххөгжлийн үе шатуудад шилжихэд саад тотгортой учрах;
- Сэтгэцийн гажуудал үүсэх;
- Сэтгэл зүйн хөгжлийн өмнөх шат руу ухрах зэрэг сөрөг талтай⁴;

Хүүхдийн хүмүүжил, зан чанар, сэтгэл зүйн хувьд эрүүл байх, эсвэл асуудалтай байх гол эх үүсвэр нь эцэг эх юм.

Гэр бүлийн орчин нь хүүхдэдээ “Би чамтай хамт”, “би чиний талд шүү” гэдгийг мэдрүүлэх нь маш чухал бөгөөд хүүхдээ сонсож, ойлгох хэрэгтэй. Хүүхдийнхээ хэрэгцээг зөв тодорхойлж, зөвхөн эдлэл, хэрэглэл, хоол, хүнсээр хангах бус сэтгэл зүйн хувьд хэн болон төлөвшихөд нь анхаарах хэрэгтэй юм.

Дүгнэлт:

Өсвөр насны хүний зүгээс үйлдэгдэж буй гэмт хэрэг жил ирэх тусам өсөх гэмт хэргийн хөдөлгөөн ажиглагдаж байна. Өсвөр насны хүнээс үйлдэж байгаа хүчиндэх гэмт хэрэг гаралт гэмт хэргийн хөдөлгөөнөө дагаж жил ирэх тусам өсөн нэмэгдэж байна. Хүчиндэх гэмт хэрэг үйлдсэн өсвөр насны хүүхдийн сэтгэл зүйн байдлыг судлан үзэхэд эцэг эхийн болон гэр бүлийн хамаарал бүхий хүмүүсийн амьдралын хэв маяг, өдөр тутмын үйл явдал, зан үйлээс шалтгаант байдлаас үүссэн байх магадлал тун өндөр байна. Өсвөр буюу идэр насны үе 12-20 насанд өсвөр насны хүний төлөвшлийн хамгийн чухал үе юм. Энэ үе өсвөр насны хүүхэд “Би хэн бэ, хэнийг дуурайх вэ” гэдэгт хариулт хайдаг бөгөөд тухайн үед нь эцэг эх, гэр бүлийн гишүүд, сурч байгаа сургуулийн зүгээс хамтарсан хяналтын, мөн урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнүүдийн хэрэгжүүлснээр энэ төрлийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэргийн хөдөлгөөн, гаралтыг саармагжуулах бүрэн боломжтой гэж дүгнэж болохоор байна.

ЭХ СУРВАЛЖИЙН ЖАГСААЛТ

1. Цагдаагийн ерөнхий газрын статистик мэдээлэл <https://police.gov.mn/as/article/3>
2. Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн ерөнхий газрын 2017-2022 оны судалгаа

3. Сургалт, хүмүүжлийн тусгай байгууллага 411 дүгээр хорих ангид хорих ял эдлэж байгаа хүүхдүүдээс авсан судалгаа